

ΜΕΤΕΩΡΟΛΟΓΙΚΕΣ ΚΑΙ ΓΕΩΡΓΙΚΕΣ ΠΑΡΟΙΜΙΕΣ

(ΓΙΑ ΤΟ ΚΑΛΟΚΑΙΡΙ)

Όπως για τὸ χειμῶνα, ἔτσι καὶ για τὸ καλοκαίρι, ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς ἔπλασε πολλὰς παροιμίες, ποὺ ἀποδεικνύουν τὴν παρατηρητικὴν καὶ τὴν ἐξυπνάδα του. Παρατήρησε δηλαδὴ πότε ἀκριβῶς ἀρχίζει τὸ καλοκαίρι, ποιά μετεωρολογικὰ φαινόμενα τὸ παρακολοῦθουν, ποιά εἶναι τὰ πραγματικὰ του γνωρίσματα, ποιά εἶναι τὰ γνωρίσματα τοῦ κάθε μηνὸς κ.τ.λ. καὶ ἀπὸ τὰ συμπεράσματα τῶν παρατηρήσεων του αὐτῶν ἐσχημάτισε παροιμίες. Οἱ παροιμίες αὐτὲς εἶναι πανελλήνιες, λέγονται ὁμως διαφορετικὰ σὲ κάθε τόπο. Ἐδῶ δημοσιεύομε τὶς παροιμίες τοῦ εἴδους αὐτοῦ ὅπως λέγονται στὴ Χίο.

- 1) *Μὴ μπιστευτῆς τοῦ κούβακα,
μήδε τῆς κονκουβάγιας,
σὰ δὲ λαλήση ζίζικας,
δὲν εἶναι καλοκαίρι.*

Ἄλλη παραλλαγή :

*Μὴ μπιστευτῆς τὸν κούβακα,
μήδε τὸ κλοξαράκι,
σὰ δὲ λαλήση ζίζικας,
δὲν εἶν' καλοκαιράκι.*

Τὸ κλοξαράκι εἶναι εἶδος κονκουβάγιας. Σὲ ἄλλη παραλλαγή ἀντὶ «κλοξαράκι» λέγεται «χελιδόνι». Ἡ παροιμία φανερώνει πὼς τὸ καλοκαίρι ἀρχίζει πραγματικὰ ἀπὸ τὴν ἐποχὴ ποὺ ὁ ἀρχισὴ νὰ λαλή ὁ ζίζικας.

- 2) *Ἄφ' τὸ Μάρτη καλοκαίρι
κι ἀφ' τὸν ἄγουστο χειμῶνας.*

— *Μήδ' ἀφ' τὸ Μάρτη καλοκαίρι,
μήδ' ἀφ' τὸν ἄγουστο χειμῶνας.*

Οἱ παροιμίες αὐτὲς δηλοῦνε πὼς ἡ ἀρχὴ τοῦ καλοκαιριοῦ καὶ τοῦ χειμῶνα, εἶναι δύσκολο νὰ ὀρισθῆ.

- 3) *Ὁ Μάρτης, ὁ λωλλομάρτης.*

- 4) *Ὁ Μάρτης πότε κλαί, πότε γελά.*

Καὶ οἱ δυὸ αὐτὲς παροιμίες λέγονται γιατί τὸ Μάρτη ἐπικρατοῦν ἄστατοι καιροί. Τὴν ἀστασία τοῦ Μάρτη δεικνύει καὶ ἡ παρακάτω παροιμία :

- 5) *Ὁ Μάρτης ὁ πεντάγνωμος
κι ὁ Μᾶς ὁ πενταπήτης.*

Πεντάγνωμος, γιατί ἀλλάζει πολλές γνώμες, ὁ δὲ Μᾶης λέγεται πενταπήτης, γιατί ἔχει μεγάλες μέρες καὶ χρειάζονται πολλές πῆττες, γιὰ νὰ χορτάση κανεῖς· (τὸ πέντε σ' αὐτὰ τὰ ἐπίθετα σημαίνει τὸ πολύ.) Ἀντὶ τοῦ πενταπήτης στὴν Πελοπόννησο ὁ Μᾶης λέγεται «πενταδείλιος» γιὰ τὸν ἴδιο λόγο στὴν παροιμία :

- 5) *Μᾶης πενταδείλιος
καὶ πάλε δεῖλι θέλεις.*
- 6) *Ἄν κάμη ὁ Μάρτης δυὸ νερά
κι ὁ Ἀπρίλης ἄλλο ἓνα,
χαρὰ σ' ἐκείνον τὸν ζευγᾶ
ποῦχει πολλὰ σπαρμένα.*

Ἡ παροιμία δεικνύει πόσο πολύτιμα στὴ γεωργία εἶναι τὰ νερά τοῦ Μάρτη καὶ τοῦ Ἀπρίλη δηλ. τὰ ὄψιμα νερά. Σὲ ἄλλη παραλλαγή τῆς ἴδιας παροιμίας ἀπὸ τὴ Χίο ἀντὶ τῶν δυὸ τελευταίων στίχων λέγεται :

*Θὰ δῆς τὰ ψωμοκάλαθα
μηδὲ σιμδαλένια.*

Δηλαδή τὰ ψωμιὰ θᾶναι σὰν ἀπὸ σεμιγδάλι, γιατί τὸ σιτάρι θᾶναι καλῆς ποιότητος. Καὶ σ' ἄλλη παραλλαγή πιὸ παραστατική :

*Θὰ δῆς κουντουῖρες σὰν παιδιὰ
καὶ πῆττες σὰν ἀλώνια.*

- 7) *Μᾶης ἄβροχος,
μοῦστος ἄμετρος.*

Ἐπειδὴ αὐτὸν τὸν μῆνα ἀνθίζουσιν τ' ἀμπέλια, ἂν δὲν βρέξη, θὰ γίνουν ἄφθονα κρασιά. Ἡ βροχὴ τοῦ Μᾶη γενικῶς βλάπτει τὴ γεωργία καθὼς δεικνύει ἢ παρακάτω παροιμία :

- 8) *Στὸν καταραμένο τόπο τὸ Μᾶη μῆνα βρέχει.*

Στὴν Πελοπόννησο λέγεται παραλλαγή τῆς παροιμίας αὐτῆς μὲ τὴ διαφορὰ πὼς ἀντὶ Μᾶη ἀναφέρει τὸν Ἀλωνάρη (τὸν Ἰούλιο).

- 9) *Ἐποῖα χεὶ κόρην ἀκριβή,
τοῦ Μάρτη ὁ ἥλιος μὴν τὴ δῆ.*

Ἐπάρχει δηλαδή δεισιδαιμονία πὼς ὁ ἥλιος τοῦ Μαρτιοῦ μαυρίζει. Γιατὸ οἱ μητέρες τὴν πρώτη τοῦ μηνὸς αὐτοῦ ἐφοδιάζουν τὰ μικρὰ τους κορίτσια κι ἀγόρια μ' ἓνα

δαχτυλιδάκι ἀπὸ μίτο πὸν ἀποτελεῖται ἀπὸ μιὰ κόκκινη καὶ μιὰ ἄσπρη κλωστή στριμμένες. Αὐτὸ τὸ δαχτυλιδάκι λέγεται «Μάρτης».

10) Ὁξω ψύλλοι καὶ κοριοί,
μέσα Μάρτης καὶ Λαμπρή.

Τὴν παραμονὴ τῆς Πρωτομαρτιᾶς χτυποῦν τὰ σαχανάκια καὶ τὰ γδιά καὶ λέν αὐτὰ τὰ λόγια, γιὰ νὰ διώξουν αὐτὰ τὰ ζωῦφια, πὸν ἀφ' τὸ Μάρτη ἀρχίζουσι καὶ πληθαίνουν.

11) Ὅταν ἀκοῦς Μάρτη, λίσπη μπρὸς καὶ πίσω χῶμα.

Τὸ Μάρτη, ἐπειδὴ πιά εἶναι προχωρημένος ὁ καιρὸς τῆς καλλιεργείας, πρέπει νὰ ἐργασθῆ ὁ γεωργὸς τῆ γῆ σ' ὅποια κατάστασις κι ἂν βρῆσκειται δηλαδὴ εἴτε ξηρὴ εἶναι εἴτε ὑγρὴ.

12) τὸν Ἀπρίλλη καὶ τὸ Μᾶ
ἔσπερον', ἀκαμάτη ἐργάτη.

Τοὺς μῆνες αὐτοὺς κι' ὁ πιὸ ὀκνηρὸς ἐργάτης μπορεῖ νὰ δουλέψῃ, γιὰτὶ ἐπικρατεῖ δροσιά.

13) Καὶ σι' Ἀπριλιοῦ τὶς δεκοχτὼ
πέρδικα ψόφησε σι' ἀγρό.
Ἀκόμα καὶ σις τριάντα,
μὰ δὲν ἤξέρω γιάντα (τὸ γιὰτὶ δηλ. ψόφησε)

Ἡ παροιμία θέλει νὰ δείξῃ πὸς καμμιὰ φορὰ καὶ τὸν Ἀπρίλλη ἀκόμα κάμνει κρὺο στὰ μέρη μας.

14) Ὁ Μάρτης, γδάρτης καὶ πασσουλοκαύτης.

Γδάρτης γιὰτὶ μὲ τὸ κρὺο πὸν κάμνει γδέρνει, νὰ ποῦμε τὰ πρόσωπα τῶν ἀνθρώπων (καθὼς λέμε πὸς τὸ κρὺο ξουρίζει.) Λέγεται δὲ πασσουλοκαύτης, γιὰτὶ μὲ τὸ κρὺο του ἐπίσης ἀναγκάζονται οἱ ἀνθρώποι νὰ καίουν καὶ τὰ πασσούλια (τοὺς ξυλένιους πασσάλους πὸν δένουν τὰ ζῶα των, τὰ παλούκια ἀπὸ τὰ ὁποῖα ὁ Μάρτης λέγεται καὶ παλουκοκαύτης.)

15) Πρῶτοι Μάρτη, σ' ἔβγαλα!

Ἀναφέρεται στὸ μῦθο τῆς γριᾶς πὸν σις 29 τοῦ Μάρτη καυχῆθηκε πὸς ἔβγαλε τὸν Μάρτη κι' ἐκεῖνος ὅμως θύμωσε καὶ δανείστηκε δυὸ μέρες ἀπὸ τὸ Φλεβάρη, ἔκαμε δυνατὸ κρὺο κι ἀπόθανεν ἡ γριά.

16) Τοῦ Μάρτη μισοτάχνον εἶν' ψόφος τοῦ γαδάρου.

Δηλαδή τὸ πρῶτὸ τοῦ Μάρτη κάμνει πάντοτε ψύχρα.

17) Τὸ πρῶτὸ ψοφᾷ ὁ γάδαρος ἀφ' τὸ κρύο καὶ ὡς τὸ μεσημέρι βρομίζει.

Δηλαδή τὸ πρῶτὸ τοῦ Μάρτη εἶναι κρύο καὶ τὸ μεσημέρι πολὺ ζεστό.

18) Τὸν Ἀπρίλλη καὶ τὸμ Μᾶ
κατὰ τόπους τὰ νερά.

Τοὺς δυὸ μῆνες αὐτοὺς οἱ βροχὲς εἶναι σπάνιες καὶ ὄχι γενικῆς, ἀλλὰ κατὰ τόπους.

19) Ὁ Μᾶς ἔχει τὴν ἀκουγὴν καὶ ὁ Ἀπρίλλης τις ἡμέρες.

Ὁ Μᾶς δηλαδή θεωρεῖται ὥραιος μῆνας, μὰ οἱ μέρες τοῦ Ἀπριλιοῦ εἶναι ὥραιότερες. Σὲ ἄλλη παραλλαγή τῆς παροιμίας αὐτῆς ἀντὶ «ἀκουγὴν» (δηλαδή ἀκοήν) λέγεται «τόνομα».

20) Τοῦ Ἀγούστου τὸ νερό,
ἢ σκουρδούλλα τῶν ἐλιῶν.

Δηλαδή ἡ βροχὴ τοῦ Ἀγούστου βλάπτει πολὺ τις ἐλιές.

21) Μάρτη καὶ Ἀπρίλλη βροχεροί,
καὶ Μᾶ, μὲ τὰ λουλούδια.

Δηλαδή ὁ Μάρτης καὶ ὁ Ἀπρίλης δὲν εἶναι τόσον εὐχάριστοι μῆνες γιατί εἶναι βροχεροί, ἐνῶ ὁ Μᾶς εἶναι εὐχάριστος γιὰ τὰ λουλούδια του.

22) Τῆς Ἀγίας Μαρίνας, σῦκο
καὶ τ' ἁγιοῦ Ἐλιᾶ, σταφύλι
καὶ τ' Ἀγιοῦ Παντελέμονα, κουτρολοζάλαθο.

Δηλαδή στὴν ἐορτὴ τῆς Ἀγίας Μαρίνας (17 Ἰουλίου παλ. ἡμ.) βρῖσκει κανεὶς κανένα σῦκο· καὶ τ' Ἀγιοῦ Ἐλιᾶ (20 Ἰουλ. παλ. ἡμ.) σταφύλι, τ' Ἀγιοῦ Παντελέμονα δὲ (27 Ἰουλ. παλ. ἡμ.) μπορεῖ κανεὶς νὰ βρῇ τόσα σῦκα καὶ σταφύλια ὅσα μπορεῖ νὰ χωρέσουν σ' ἓνα κουτρολὸ καλάθι.

23) Ἡ ἀγία Μαρίνα μὲ τὸ καλαθάκι
καὶ ὁ ἅγιος Ἐλιᾶς μὲ τὸ λιαστράκι.

Δηλαδή τὰ σῦκα δὲν εἶν' ἀκόμα τόσα πολλὰ τῆς ἀγίας

Μαρίνας, ἐνῶ τ' Ἁγιοῦ Ἐλιᾶ πληθαίνουν τόσο, ὥστε τὰ ἀπλώνουν στὶς «λιᾶστρες» γιὰ νὰ ξεραθοῦν.

24) Ὁ Μᾶς μαγεύει σὰν κοιμᾶσαι μὲ τὸν ἥλιο.

Πρέπει δηλαδὴ νὰ ξυπνᾷ κανεὶς τὸ Μᾶη πρὶν βγῆ ὁ ἥλιος· γιατί νομίζουν πὼς ἄλλοιῶς παθαίνει ὁ ἄνθρωπος ἀναισθησία.

25) Ἔχε γειά, μαρούλα μου, καὶ πά με φὰν οἱ λύκοι.

Ἔτσι λένε πὼς λέει τὸ σιτάρι στὶς 25 Μαρτίου, ἐπειδὴ πιά μεγαλώνει καὶ ἐτοιμάζεται γιὰ νὰ καρποφορήσῃ καὶ νὰ θρέψῃ τοὺς ἀνθρώπους (λύκους.)

26) Ἄγουστε τραπεζοφόρο, νᾶσουν δυὸ φορὲς τὸν χρόνο.

Τραπεζοφόρος λέγεται ὁ ἄγουστος, γιατί ὅπου πᾶς στὴν ἐξοχή, βρίσκεις καὶ τρώγεις φρούτα (σὰν νὰ βρίσκεις δηλαδὴ τραπέζια μὲ φρούτα).

27) Τὸ κρομμύδι τὸ ταχὺ
κάνει τᾶντερον παχὺ
καὶ τὸ σκόρδο τὴν ἡμέρα
δίνει τῆς καρδιᾶς ἀγέρα.

Τὸ κρομμύδι δηλαδὴ ὠφελεῖ τὸ πρῶτ' καὶ τὸ σκόρδο τὸ βράδυ.

28) Τὰ μαῦρα νέφη τοῦ Βορριᾶ, τὰ κόκκινα τοῦ Νότου,
κόκκινα-κατακόκκινα τοῦ κῦρ Βορριᾶ τοῦ Πρώτου.

Μετεωρολογικὴ παροιμία γιὰ τὰ σύννεφα καὶ τὴ σχέση πού ἔχουν πρὸς τοὺς καιροὺς.

29) Ὁ Λεβάντης εἶν' ὁ βασιλὲς τῆς Χιός.

Ἐπειδὴ κυρίως βρέχει, ἅμα φυσᾷ αὐτὸς ὁ ἄνεμος.

30) Ὁ Νότος δένει ἀμύγδαλα καὶ ὁ κῦρ Βορριᾶς ἀπίδια
καὶ ἡ συννεφιά τὰ πωρικὰ καὶ Ἄξάνεμος τὰ μῆλα.

Ἡ Νοτιὰ ὠφελεῖ στὴ δέση (στὸ σχηματισμὸ τοῦ καρποῦ) τῶν ἀμυγδάλων, ὁ Βορριᾶς στὴ δέση τῶν ἀχλαδιῶν, ἡ συννεφιά ὠφελεῖ τὰ ὀπωρικὰ καὶ ὁ Ἄξάνεμος (Δυτικὸς) τὰ μῆλα.

Σ. Γ. ΒΙΟΣ